



Magdalena Niedzielska, *Cmentarz żydowski*, Toruń 2010, ss. 80

**D**zięki wsparciu Urzędu Miasta Torunia oraz Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego w Polsce opublikowano niewielką książkę poświęconą historii toruńskiego kirkutu, będącą kolejnym z serii opracowań poświęconych toruńskim cmentarzom. Autorka przybliżyła czytelnikom sytuację Żydów mieszkających w Toruniu od XVII wieku, ze szczególnym uwzględnieniem XIX stulecia. W pierwszym z trzech artykułów znalazły się informacje o zróżnicowaniu zawodowym i majątkowym społeczności żydowskiej w Toruniu. Drugi artykuł Autorka poświęciła dziejom toruńskiej synagogi od powstania w 1847 roku do rozbiórki w czasie II wojny światowej. Trzecia część omawianej publikacji poświęcona została dziejom żydowskiego cmentarza w Toruniu począwszy od pierwszych wzmianek na temat najwcześniejszych żydowskich pochówków w okolicach Torunia na tzw. Majdanie pochodzących ze wspomnień Ruth Jacobi po to, aby przedstawić szerszą historię cmentarza żydowskiego zlokalizowanego na terenie miasta. Autorka przedstawiła dzieje nekropolii aż do jej ostatecznej likwidacji w 1975 roku, opierając się na obszernej kwerendzie archiwalnej. Całość uzupełnia kilkadziesiąt planów i fotografii pochodzących z zasobów Archiwum Państwowego w Toruniu i zbiorów Autorki, a współczesne fotografie prezentują stan obecny terenu dawnego cmentarza.

*Wiesława Duży (Toruń)*

*Cmentarz św. Jakuba*, red. K. Mikulski, Toruń 2010, ss. 72

**N**iewielka książeczka wydana nakładem Towarzystwa Miłośników Torunia jest kolejnym opracowaniem poświęconym toruńskim historycznym nekropoliom. Magdalena Niedzielska przygotowała artykuł poświęcony cmentarzom (ewangelickiemu i katolickiemu) mieszczącym się na Jakubskim



Przedmieściu. Autorka omawia dzieje cmentarzy (miejskich i XIX-wiecznych wojskowych) związanych z kościołami św. Katarzyny, św. Wawrzyńca, św. Jerzego oraz zboru protestanckiego św. Trójcy od XVIII do XX wieku, sięgając niekiedy do wydarzeń z wieku XVII oraz prezentując sytuację współczesną nekropolii, których lokalizacja od XIX wieku nie zmieniła się (cmentarz ewangelicki). Istotną częścią artykułu są oczywiście pochówki organizowane na terenie i w sąsiedztwie parafii św. Jakuba: cmentarze na Winnicy i benedyktynek, parafialne cmentarze w obrębie Starego i Nowego Miasta Torunia (katolicki i protestancki z początku XX wieku), cmentarz żydowski. Artykuł uzupełnia krótka informacja o zmarłych pochowanych na cmentarzu parafii św. Jakuba i rzeźbie nagrobkowej zachowanych pomników. Uzupełnieniem tekstu są liczne barwne fotografie prezentujące obecny stan cmentarza oraz archiwalne plany cmentarzy mieszczących się na Jakubskim Przedmieściu.

Drugi z tekstów zamieszczonych w omawianym opracowaniu przygotowany został przez Krystynę Sulkowską-Tuszyńską i Agnieszkę Górzyńską. Przedstawiono w nim dawne cmentarze nowomiejskie w świetle badań archeologicznych prowadzonych od 2008 roku przez Instytut Archeologii UMK. Wykopaliska potwierdziły funkcjonowanie cmentarza wokół kościoła św. Jakuba od XIV do XIX wieku, a Autorki artykułu przedstawiły wstępne informacje o osobach pochowanych na przykościelnym cmentarzu, artefaktach znalezionych w grobach oraz próbach rekonstrukcji obrządku pogrzebowego i liturgii pogrzebu. W artykule znalazły się także analogiczne informacje dotyczące pochówków w krużganku dawnego klasztoru Dominikanów i na cmentarzu przy kościele pod wezwaniem św. Trójcy. Opracowanie uzupełniono fotografiami ilustrującymi prace wykopaliskowe, prezentującymi odnalezione w grobach przedmioty oraz planami z miejsc prowadzonych prac.

*Wiesława Duży* (Toruń)

*Henryk Stroband (1548–1609) – burmistrz toruński*, red. K. Mikulski, Toruń 2010, ss. 104

**R**edaktor omawianego tomu przygotował tekst wprowadzający poświęcony rozwijającemu się gospodarczo i demograficznie Toruniowi z czasów Strobandów. Autor kolejnego tekstu, Michał Targowski, zrelacjonował historię



rodziny, której przedstawicielem był burmistrz Henryk Stroband i działalność jej przedstawicieli w Toruniu poczynając od przybycia do miasta Chrystiana z Frankfurtu przez Gdańsk w 1521 roku. Artykuł o działalności reformatorskiej burmistrza Henryka Strobanda na polu instytucji miejskich i edukacji przygotował Janusz Małek, natomiast Piotr Birecki scharakteryzował zmiany w architekturze Torunia wynikające z działalności Strobanda, zaznaczając, że istotna przebudowa ratusza miejskiego z początku XVII wieku była jedną z poważniejszych jego inwestycji. Trzydzieści trzy ryciny i ilustracje wzbogacają omawianą publikację opartą na dotychczasowym stanie badań oraz kwerendzie archiwalnej.

*Wiesława Duży (Toruń)*

**Piotr Kowalski, *Rynek Staromiejski w Toruniu i jego mieszkańcy w XIX w. Zagadnienia socjotopografii*, Toruń 2010, ss. 181**

**B**ibliotekę Towarzystwa Miłośników Torunia wzbogaciła książka Piotra Kowalskiego poświęcona mieszkańcom Torunia z lat 1793–1920. Podstawą źródłową omawianego pracy były spisy ludności Starego Miasta z lat 1810–1813, księgi ludnościowe („Seelenlisten”) z lat 1820–1843 oraz drukowane księgi adresowe z lat 1866–1919. Autor korzystał także z XIX-wiecznej prasy oraz dokumentacji miejskiego konserwatora zabytków. Książkę podzielono na dwie części. W pierwszej omówiono funkcje, jakie Rynek Staromiejski pełnił dla mieszkańców Torunia. Autor scharakteryzował mieszczące się w jego obrębie budynki użyteczności publicznej (ratusz, Dwór Artusa, Główny Urząd Celny, komendanturę, zbór ewangelicki, Główny Urząd Poczty i hotele), a także rozmieszczone na Rynku pomniki i tablice pamiątkowe. Część pierwszego rozdziału poświęcono przedstawieniu struktury zawodowej, demograficznej, wyznaniowej i narodowościowej mieszkańców Rynku Staromiejskiego w omawianym okresie. Rozdział drugi, „Kamienice Rynku Staromiejskiego i ich właściciele”, pozwala poznać koszty życia w dziewiętnastowiecznym Toruniu, dzięki przeprowadzonej przez P. Kowalskiego analizie stratyfikacji majątkowej mieszkańców oraz przedstawieniu cen nieruchomości i opłat czynszowych na Rynku. W tej części znajdziemy także informacje o przedsiębiorstwach i sklepach prowadzonych na Rynku Staromiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem rodzinnych firm: J.M. Wendisch, A. Leetz, L. Dammann & Kordes oraz



księgarni muzycznej E. Lambecka. Wartościowym uzupełnieniem omawianej publikacji są materiały ilustracyjne, tabele zbierające część analizowanych danych oraz aneksy, w których przedstawiono wykaz właścicieli kamienic na Rynku wraz z informacjami o ich zawodzie i wyznaniu w wybranych latach omawianego okresu. W identyfikowaniu opisywanych budynków pomocna może okazać się tabela z numeracjami Starego Rynku i ich współczesnymi odpowiednikami.

Wiesława Duży (Toruń)

**Aleksandra Kortas, „Befestigte Kneipe” Toruńskie lokale gastronomiczne i hotele w XIX i na początku XX wieku w świetle ksiąg adresowych i lokalnej prasy, Toruń 2010, ss. 230**

Omawiana publikacja jest monografią poświęconą historii Torunia i stanowi kolejny tytuł w bibliotece Towarzystwa Miłośników Torunia. Książka podzielona została na osiem części. Dwie pierwsze mają charakter wprowadzający; oprócz wstępu metodologicznego Autorka przedstawiła pokrótce układ przestrzenny, podziały administracyjne, a także strukturę demograficzną i zawodową XIX-wiecznego Torunia. W tej samej części książki znajdziemy informacje o etymologii znaczenia nazw lokali gastronomicznych, co pozwala poznać początki gastronomii, nie tylko toruńskiej. Autorka nie zapomniała też o krótkiej historii toruńskiej gastronomii sprzed 1793 roku oraz o omówieniu zarządzeń prawnych i administracyjnych Rady Miasta dotyczących funkcjonowania lokali noclegowo-gastronomicznych w XIX i na początku XX wieku. Kolejne rozdziały poświęcono omówieniu toruńskich: hoteli, restauracji i wyszynków, gospód i oberży, ogrodów restauracyjnych i lokali tanecznych, a także kawiarni i cukierni. Publikację zamyka katalog obiektów gastronomicznych i noclegowych, a wzbogaca ją kilkadziesiąt ilustracji omawianych obiektów.

Wiesława Duży (Toruń)



Krzysztof Mastycarz, *Czas wolny i rozrywka w Toruniu, Chełmnie, Grudziądzu i Brodnicy w XIV–XVI wieku*, Toruń 2010, ss. 296

Towarzystwo Miłośników Torunia wsparło również publikację rozprawy doktorskiej przygotowanej na Uniwersytecie Jana Kazimierza w Kielcach. Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający; przedstawiono w nim charakterystykę miast ziemi chełmińskiej, które stanowią tło dla rozważań Autora oraz strukturę społeczną ich mieszkańców. Kolejne dwa rozdziały poświęcono formom spędzania wolnego czasu przez poszczególne warstwy społeczne, począwszy od zajęć elitarnych korporacji skończywszy na omówieniu miejsc, w których czas wolny spędzały niższe warstwy społecznego małych miast ziemi chełmińskiej. Rozdział czwarty pozwala zapoznać się z zajęciami dostojników krzyżackich i członków dworu polskich władców bawiących w ziemi chełmińskiej od 1454 roku do XVI wieku. Publikację uzupełniają fotografie przedstawiające stan obecny budynków, w których w czasach omawianych przez Autora oddawano się rozrywkom. W książce zamieszczono także krótkie opisy tychże miejsc, wykaz dostojników krzyżackich sprawujących urzędy na terenie ziemi chełmińskiej w XIV–XVI wieku i informacje o systemie monetarnym i miarach obowiązujących w Prusach w omawianym okresie.

*Wiesława Duży* (Toruń)

